

GRAFICKÝ DIZAJN NA VYSOKÝCH ŠKOLÁCH

Silvia Antolová

Ako je to v Európe

Dizajn, ktorý je neoddeliteľnou súčasťou ľudskej tvorivosti, otvára široké možnosti na rôzne diskusie a prístupy k tvorbe. Jeho vzťah k voľnému výtvarnému umeniu je rozporuplný a nachádza sa niekde medzi akademickou teóriou a praxou. (Gyárfáš Lutherová, 2012) Podstatnou súčasťou dizajnu je práve kreativita, ktorá je v tej najkoncentrovanejšej forme zastúpená práve na vysokých školách so zameraním na vizuálnu komunikáciu a grafický dizajn. (Kolesár, 2012) Pri formovaní mladých budúcich grafických dizajnérov, nie je dôležité iba to, aká kvalitná modernistická a inovatívna je konkrétna vysoká škola, ale aj to, akých študentov si vie získať. Pitoňáková na margo prestíže a kvality škôl hovorí: „Akokoľvek prekvapujúco to možno znie, nie všetci záujemcovia o štúdium sa pri výbere školy riadia len kvalitou vzdelávania a len málokto z nich si po večeroch prezerá výsledky vedeckovýskumnej činnosti jej zamestnancov... Školy sú verejnosťou často posudzované viac podľa ich prestíže ako podľa skutočnej kvality. Tak sa stáva, že škola, ktorá má dobré renomé, je v ponímaní verejnosti zároveň škola kvalitná. Medzi kvalitou a imidžom školy však v praxi nie je vždy vzťah priamej úmery. I keď by mal byť.“ (Pitoňáková, 2014, s. 7)

V nasledujúcich riadkoch si priblížime platformy rôznych dizajnerských škôl a ateliérov, ich kreatívne prístupy k výučbe, k problematike interdisciplinarity a kontaktov so svetom komerčných projektov.

Tomasz Bierkowski z Akadémie výtvarných umení v Katoviciach v Poľsku hovorí, že kvalita grafického dizajnu a tiež povedomie o jeho funkcii a význame, ešte pred desaťročím nebola vysoká. Rozhodol sa to zmeniť a preto sa stal učiteľom. Brány škôl každoročne prekročí zhruba 800 bývalých študentov. O tom, aké uplatnenie majú poľskí absolventi, pravdepodobne neexistujú štatistiky a spôsob výučby na jednotlivých dizajnerských školách je veľmi odlišný. Niekedy zadávateľom v Poľsku stačí, ak je dizajnér absolvent akadémie výtvarných umení, nezáleží na odbore, ktorý vyštudoval. Odhadom pôsobí vo sfére dizajnu okolo 5000-7000 dizajnérov, väčšinou ako grafici, webdizajnéri, či priemyselní a interiéroví návrhári. Špecializácia na poli grafického dizajnu len na jednu oblasť je v Poľsku z finančných dôvodov nereálna. Na mnohých školách v Poľsku je snaha prepájať rôzne dizajnerske oblasti, ako je grafický a produktový dizajn a vytvárajú sa rôzne medziodborové programy. Dizajnéri sa však musia neustále vzdelávať, najmä vďaka revolúcii v digitálnych médiách. Tomasz Bierkowski si myslí, že riešenie komerčných zákaziek počas štúdia je dvojsečnou zbraňou. Teoreticky je pre študenta výhodné, ak príde do styku s praxou už počas vysokej školy, no na druhej strane často pracujú za veľmi nízku cenu a tiež budujú skreslený obraz dizajnéra. Jacek Mrowczyk z Akadémie výtvarných umení v Katoviciach o riešení komerčných projektov v školskom prostredí hovorí: „Myslím si, že hlavne v bakalárskych programoch to nie je príliš šťastný nápad a zadanie pre študentov by malo byť vytvárané na mieru študijnému programu. Ale i u magisterských projektov by som radšej videl

medziodborovú sondu do oblasti dizajnu, umenia a vedy, nie komerčnú zákazku.“ (Typo, 2011, s. 35)

Jacek Mrowczyk, Michał Warda, PRG. Kniha, 2010, foto: Kuba Sovinski

V Holandsku sa počet absolventov pohybuje zhruba okolo 500-800 ročne a väčšina z nich nemá problém so svojím uplatnením v odbore. Podľa Petra Biľaka z KABK v Holandsku by mala byť škola pôdou pre experiment s minimálnym strachom z rizika. Študenti sa však s reálnym svetom profesionálneho grafického dizajnu dostávajú do styku prostredníctvom praxí a tiež malých zákaziek. Podľa Biľaka je správne diferencovať školu a prax. Niektorí študenti práve vyhládávajú prostredie školy po tom, čo nejaký čas reálne pôsobili v praxi. Simulovať prostredie z praxe nie je úplne správne. (Typo, 2011)

Patrik Doan z francúzskej školy ESAD Amiens učí práve kvôli slobode sebakvôľného a dynamickému kreatívnemu priestoru, ktorý ponúka aj svojim študentom. Vo Francúzku je absolventov veľmi veľa, pretože takmer každá univerzita a umelecká vysoká škola má katedru grafického dizajnu. Grafický dizajn si však vo Francúzsku musí obhajovať svoje miesto, napriek tomu, že je plnohodnotným odborom a neašpiruje na pozíciu stať sa umením, trpí však pocitom menejcennosti, medzi umeleckými odbormi. Pojem „infographia“, ktorý existuje iba vo frankofónnom svete označuje profesiu, ktorej jedinou doménou sú technické a softvérové zručnosti, to iba potvrdzuje. Je individualitou každej školy, či existuje rozdiel medzi jej teóriou a praxou. V Amiense majú študenti možnosť styku s praxou prostredníctvom svojich učiteľov, ktorí sú odborníkmi z praxe. Tiež sa zúčastňujú rôznych prednášok, workshopov a stáží. Patrik Doan si myslí, že je veľmi dôležité prepojenie študentov s komerčnými zákazkami, aby tak mohli pretaviť svoje teoretické schopnosti v

reálnych podmienkach. Je však dôležité správne nastavenie podmienok na obidvoch stranách. Titus Nemeth rovnako z ESAD Amiens hovorí: „Zatiaľ čo môže byť práca na reálnych zákazkách cennou príležitosťou na štúdium, pedagogicky sa môže jednať o úplnú katastrofu – klient zasahuje do študentského projektu a konceptu a výsledkom je priemerný, cynický a sklamaný dizajnér skôr než vynaliezavý a kreatívny mladý absolvent.“ (Typo, 2011)

Vo Veľkej Británii študuje podľa štatistík približne 55 000 študentov v odbore dizajn, čo je približne 18 000 absolventov ročne a v krajine pôsobí približne 230 000 dizajnérov. Will Hill z Anglia Ruskin Univerzity pôsobil najprv 10 rokov v praxi a potom dostal možnosť prednášať študentom, čo ho začalo baviť a postupne sa stal učiteľom na plný úväzok. Myslí si, že výučba na škole by nemala byť závislá od potenciálnej zamestnanosti budúcich absolventov. Prepojenie na prax je zabezpečené prostredníctvom prednášok osobností z praxe alebo úspešných absolventov. Špecializácia študentov sa v rámci troch rokov štúdia nedá dostatočne realizovať, je to skôr o individualite každého študenta a sebarealizácii v postgraduálnej forme štúdia. (Typo, 2011)

Gerry Leonidas z Readingskej univerzity rovnako vo Veľkej Británii hovorí: „Učenie je ideálnou profesiou pre večne zvedavých ľudí. Nutnosť vysvetľovať veci ostatným a reagovať na to, čo zaujíma druhých, je ten najlepší spôsob, ako si udržať duševnú sviežosť, jasnú perspektívu a krok s vývojom.“ (Typo, 2011, s. 32) Do Británie sa sústreďujú zákazky z celého sveta a väčšina dizajnérov sa venuje digitálnemu či komunikačnému dizajnu, takže šikovní absolventi nájdu vždy uplatnenie. Na Readingskej univerzite má špeciálny program Real jobs, na základe ktorého sú študenti v kontakte s reálnymi zákazkami pre komerčnú klientelu. Čo je možno ešte zaujímavejšie, zákazky môžu tlačiť na kvalitných ofsetových strojoch, veľkoformátových strojoch či rôznych zariadeniach pre dokončovacie práce vďaka vynikajúcej spolupráci so štúdiom tlačových technológií. Za svoje návrhy nedostávajú peniaze, ale klienti prispievajú do školského fondu, odkiaľ sú spätne podporovaní, napríklad financovaním výskumných ciest a pod. Študenti si majú možnosť zarobiť počas letných prázdnin, ako asistenti učiteľa ateliéru. Šikovní absolventi teda nemajú žiadny problém s prechodom zo školy do praxe. Gregory Leonidas si myslí, že: „Študenti a zamestnávateľia sú konzervatívni a zameraní na cieľ, pretože v rámci známej tradície reagujú na súčasnú situáciu. Inovácia má oproti tomu vždy otvorený koniec a je nepredvídateľná, ktorým smerom sa bude odvíjať, preto je ťažké ju zakomponovať do modelového programu štúdia. Odpoveď tkvie v budovaní odolnej a zároveň flexibilnej metodológie pre prax, ktorá reaguje na celkový kontext dizajnu, vo všetkých aspektoch rešpektuje uhol pohľadu používateľa a odmeňuje prieskum neznámych vôd.“ (Typo, 2011, s. 32)

V Estónsku nie je štúdium grafického dizajnu veľmi rozšírené. Existujú len 3-4 školy, kde sa dá grafický dizajn študovať. Každoročne pribudne do praxe okolo 30 absolventov bakalárskeho a zhruba 5 absolventov magisterského stupňa štúdia. Pravdepodobne v odbore zostane pracovať menšia polovica z nich. Vďaka masívnemu rozvoju digitálnych technológií, webu, smartphonu a e-publishingu nie je o prácu dizajnéra núdza. Absolventi nájdu uplatnenie aj v reklame, nakladateľstvách, divadlách a pod. Na Estónskej akadémii výtvarných umení sa pedagógovia snažia študentov naučiť funkčné pracovné metódy, oboznámiť ich s nástrojmi, využívať široké možnosti dizajnu a ukazovať konkrétne prípadové

štúdie. Nutnosťou je univerzálne vzdelanie, avšak za podmienky, že škola umožňuje študentom hlbšie sa zaoberať predmetom ich záujmu. Najlepšia forma výučby je, ak sú študenti od tretieho ročníka schopní učiť sa sami pod vedením svojich učiteľov. Snažia sa, aby mladí mali možnosť rozvíjať svoju fantáziu a vlastné umelecké projekty, čo ich pripraví na prax, kde budú musieť riešiť problémy s uplatnením netradičných prístupov. Študenti sa počas štúdia nijako nešpecializujú, pretože tak malá krajina ako Estónsko si vyžaduje univerzálnych dizajnérov. Kristjan Mändmaa z Estónskej akadémie výtvarných umení hovorí: „Okrem rôznych zábavných aktivít by mali študenti dbať na to, aby prišli čas od času do kontaktu s konkrétnymi obmedzeniami a požiadavkami skutočného klienta. To im môže jedine rozšíriť obzory. Úlohou školy je uľahčiť vzájomnú spoluprácu v tom zmysle, aby ani jedna strana nebola ukrátená.“ (Typo, 2011, s. 35)

Podmienky na Slovensku

Slovensko ešte ani zďaleka nie je grafickým dizajnom také známe, ako napríklad Holadsko, ale začali sme sa uberať tou správnou cestou. Vyrastá nová generácia aktívnych grafických dizajnérov, ktorí majú chuť napredovať a posúvať slovenský dizajn dopredu. V poslednej dobe sa začalo o našom grafickom dizajne písať aj v zahraničných médiách. Sú to články a rozhovory v elektronických či printových médiách. Rozmáhajú sa tiež rôzne druhy prebúdžajúcich sa aktivít, ako prednášky workshopy alebo výstavy. Tieto aktivity významnou mierou popularizujú medzi širokou verejnosťou profesiu grafického dizajnéra, ako kreatívneho profesionála pričom odhaľujú jeho prácu a nápady. (Kašáková, 2012)

Takmer jedinou vysokou školou na Slovensku, ktorá pripravuje mladých ľudí pre túto kreatívnu a atraktívnu profesiu je Vysoká škola výtvarných umení v Bratislave. Nemalá miera zodpovednosti za stav grafického dizajnu na Slovensku prináleží práve katedre vizuálnej komunikácie VŠVU. Nielenže vychováva budúcich profesionálov grafického dizajnu, ale je aj prostredím výskumu histórie oboru, čo dokumentujú aj početné projekty. (Bálik, 2012) V roku 1999 sa z katedry dizajnu vďaka prof. Longauerovi vyčlenila katedra grafického dizajnu. Postupne vznikali tri ateliéry a špecializované laboratóriá. Vytvorila sa platforma pre mladých aktívnych pedagógov na tvorbu a aplikovanie inovatívnych učebných metód a atraktívnych študijných plánov. Katedra tak ponúka študentom prostredníctvom tímov pedagógov, rozmanité prístupy a ciele. (Benčík, 2012)

Ročne sa v rámci katedry pripravuje, na svoju kariéru grafického dizajnéra približne 6-8 študentov. Mnoho z nich už popri škole pracuje v komerčnej sfére. Avšak škola poskytuje dostatok priestoru na rast študentov. Snaha presadiť na magisterskom stupni špecializáciu na konkrétny odbor vizuálnej komunikácie sa zatiaľ nestretla s pochopením. Študenti majú možnosť pracovať aj na zadaniach od klientov, no veľký úspech takéto spolupráce nemajú. Klienti sú väčšinou rozčarovaní z nedostatku skúseností a slabou flexibilitou študentov a naopak, študenti sú sklamaní z honoráru a niekedy aj zo samotného klienta. Osvedčenejším modelom je práca pre neziskové organizácie. Pre pedagóga je najlepšie, ak má vlastné skúsenosti z dizajnerskej praxe a tiež prepracovanú pedagogickú koncepciu a vynikajúce komunikačné schopnosti. Určite by sa on ani jeho študenti nemali stať otrokmi úloh od komerčných zadávateľov, napriek tomu, že integrácia takýchto projektov v menšej miere je určite užitočná. (Typo, 2011)

Palo Ďurák, plagát a bulletin Štúdia 12, foto: archív autora

Palo Ďurák, jeden zo študentov ateliéru 305 na katedre vizuálnej komunikácie, pod pedagogickým vedením Jula Nagya, hovorí o úspešnej spolupráci školy a komerčného grafického Štúdia 12. „Riešenie plagátu a bulletinu s mesačným programom bratislavského štúdia 12 bolo jednou z ateliérových tém semestrálnej práce a zároveň súťažným zadáním od Štúdia 12. Môj koncept získal prvé miesto – víťaza vyberali ľudia zo Štúdia 12 – a ešte pred ateliérovým zhodnotením sa projekt dostal do realizácie. Po konzultáciách s klientom došlo na plagáte k niekoľkým zmenám, ani nie tak vizuálnym, skôr systémovým. Na bulletinu boli zmeny radikálnejšie.“ (Lutherová, 2008, s. 30)

Príbuzné predmety v Žiline

Veľmi okrajovo sa grafickému dizajnu venujú aj niektoré ďalšie pracoviská slovenských vysokých škôl. Krátku dobu existuje aj ateliér komunikačného dizajnu na fakulte umení v Košiciach. Ďalším pracoviskom je aj katedra mediamatiky a kultúrneho dedičstva na Fakulte humanitných vied Žilinskej univerzity v Žiline. V rámci povinne voliteľných a výberových predmetov si majú študenti možnosť vybrať okrem iných smerov aj orientáciu na teóriu a prax vizuálnej komunikácie, grafického dizajnu a fotografie. Nad rámec študijných plánov sa študenti donedávna mohli realizovať ako grafickí dizajnéri a fotoreportéri či ilustrátori vo fakultnom študentskom časopise Kontakt.

Veľmi malá pozornosť sa venuje vzdelávaniu seniorov v oblasti grafického dizajnu. Študenti univerzity tretieho veku na Žilinskej univerzite mali v rámci programu Človek a médiá, možnosť oboznámiť sa s grafickým programom Adobe Photoshop a pracovať na jednoduchých zadaniach ako aj na tvorbe vlastného časopisu nielen po obsahovej, ale aj po vizuálnej stránke. Pitoňáková z katedry mediamatiky na Žilinskej univerzite o tomto programe a časopise seniorov hovorí: „V rámci letnej školy seniorov sa v lete roku 2010 sformovala malá skupina aktívnych seniorov v kurze s názvom ... aby médiá spájali a práve tam sa podarilo vytvoriť historicky prvý a podľa dostupných informácií zatiaľ jediný seniorský časopis s názvom Schody.“ (Pitoňáková, 2011, s. 88)

Dominik Mračko, jedna zo série reportážnych fotografií v rámci predmetu fotografia

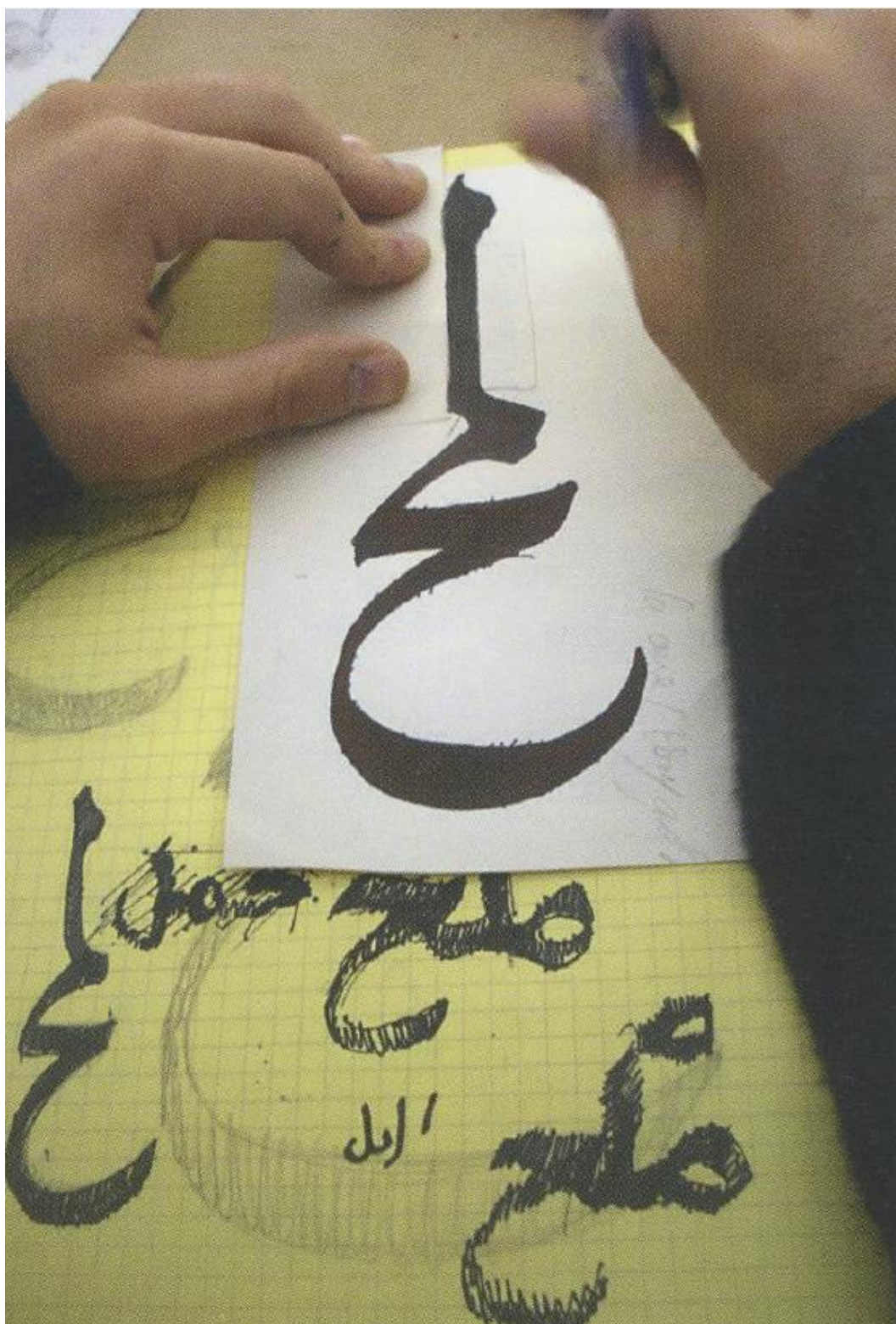
Grafický dizajn mimo Európy

V južnej Kórei je okolo 400 vysokých škôl a zhruba polovica z nich má v portfóliu výučbu grafického dizajnu. V každom ateliéri je zhruba 40 študentov, takže konkurencia na trhu práce

je dosť vysoká. V štátnych školách je fungovanie ateliérov prevažne na „idealistickom princípe“, pričom úlohy zadávajú vo veľkej miere učitelia. Študenti majú priestor na experimentovanie a aj na robenie chýb, čo sa o komerčných zákazkách povedať nedá. Sun Min Choi z univerzity v Soule si nemyslí, že: „študent, ktorí vyštuduje v idealistickom prostredí, by nutne musel mať v reálnom svete problémy“. Na tému špecializácie v odbore si myslí, že: “Človek by mal byť schopný prispôbiť sa rôznym technikám a médiám a mal by to vedieť rýchlo a bezbolestne. Túto schopnosť vám môže poskytnúť iba univerzálne vzdelanie.“ (Typo, 2011, s. 28)

V USA je obrovské množstvo škôl a ťažko sa odhadujú presné čísla študentov grafického dizajnu. Pracovné miesto si môžu, okrem iného, nájsť aj prostredníctvom webovej stránky profesionálneho združenia dizajnérov AIGA. Na Bostonskej univerzite je snaha študentom ponúknuť čo najviac príležitostí pracovať na projektoch približujúcich sa podmienkam praxe. Funguje tiež spolupráca študentov grafického dizajnu z fakulty výtvarných umení so študentmi obchodných odborov z inštitútu pre podnikanie a komercionalizáciu v technických odboroch z fakulty manažmentu. Študenti podnikania prichádzajú so svojimi vlastnými podnikateľskými plánmi a spolupracujú so študentmi dizajnu na budovaní korporátnej identity a dizajnu, brandingu a marketingu, pri navrhovaní webových stránok a pod.. Richard B. Doubleday z Bostonskej univerzity hovorí: „Študentov vždy podporujem v práci na komerčných zákazkách, pretože im to pomôže uľahčiť ich budúce uplatnenie, je to cenný príspevok do portfólia a pomáha im zažiť niektoré aspekty skutočnej práce, napríklad uzávierky a nutnosť komunikácie s klientom.“ (Typo, 2011, s. 30)

V Maroku na Esav Marrakech je vytvorené prostredie pre experiment a jedna z posledných príležitostí, kde môžu študenti slobodne rozvíjať svoju individualitu a tvorivosť, odvíjajúcu sa od ich záujmov, kultúrneho zázemia. Majú možnosť vyskúšať si experiment skôr, ako ich začnú reálne obmedzovať pracovné požiadavky z komerčnej sféry. So svetom komerčného dizajnu sa študenti stretávajú prostredníctvom stáží. Loic Le Gall z ESAV Marrakech o svojich študentoch hovorí: „Som presvedčený, že vďaka špecializácii je možné vybudovať silnejšiu identitu. Keď študenti čakajú, až získajú potrebné skúsenosti, nie je ich čakanie nadarmo. Pomôže im totiž vybudovať vyššie sebavedomie.“ (Typo, 2012, s. 33) Veľmi podobný názor na vyučovacie metódy má aj jeho kolega Titus Nemeth, rovnako z ESAV Marrakech, ktorý pôsobí aj na francúzskej ESAD Amiens. „Rozhodne existuje priepasť medzi školskou a profesionálnou praxou. Nie je ale vždycky zlé mať v rámci štúdia dizajnu k dispozícii priestor pre experiment a slobodné vyjadrenie, ktoré by v reálnom prostredí proste nebolo možné.“ (Typo, 2012, s. 36)

Študent Titusa Nemetha, kaligrafické cvičenie, ESAV Marrakech, 2010

Záver

Dizajn je disciplínou, ktorá stojí na hranici akadémie a praxe. Možno práve preto sa tak líšia názory pedagógov grafického dizajnu na to, do akej miery majú študenti na pôde školy riešiť komerčné zákazky z praxe. Väčšina z nich si kladie otázku, či nie je užitočnejšie radšej sa venovať akademickým zadaniam, šitým na mieru študijnému odboru a aktuálnym osnovám.

Všetci sa však zhodnú na tom, že do istej miery je vhodné zaradiť do akademického prostredia aj komunikáciu s komerčnou praxou. Ďalšou diskutovanou témou medzi učiteľmi grafického dizajnu, kde sa názory rôznia, je profilácia študenta v rámci odboru a interdisciplinarita či medziodborové štúdiá. Širokospektrálne zameranie a interdisciplinarita študentov je často nevyhnutnosťou a nepopierateľnou výhodou predovšetkým v malých krajinách a ekonomicky menej vyspelých krajinách. Často však nesie so sebou aj nevýhody v rámci odlišných jazykov jednotlivých akademických disciplín a tiež rôznorodosť pohľadov, špecifickú terminológiu a neschopnosť sa dohodnúť. Absolventi umenovedných odborov majú často problém vytvárať literárny obsah, pretože sú zvyknutí pracovať len s formálnou stránkou textu. V takomto prípade by práve interdisciplinarita mohla byť tou správnu cestou. Svet grafického dizajnu je na dobrej ceste v odhodlaní realizovať kreatívne nápady a hľadať spoločnú cestu s príbuznými disciplínami aj vďaka dostatočnému počtu odvážnych mladých dizajnérov, ktorí každý rok opúšťajú brány umeleckých škôl. Školy predpokladajú, že mladí grafickí dizajnéri budú šíriť dobré meno školy v praxi a naopak, bývalí študenti škôl grafického dizajnu sú hrdí na pozitívny imidž škôl, ktoré navštevovali.

Použitá literatúra

BÁLIK, Palo. Editiriál. In: Designum, 2012, č. 3, s. 3.

BENČÍK, Marcel. Súčasnosť Katedry vizuálnej komunikácie na Vysokkej škole výtvarných umení v Bratislave. In: Designum, 2012, roč. 3, s. 10-28.

GYÁRFÁŠ LUTHEROVÁ, Soňa. Dizajn pre ľudí: antropologická perspektíva. In: Designum, 2012, č. 6, s. 70-71.

KAŠÁKOVÁ, Eva. Slovenský grafický dizajn je na správnej ceste. In: Designum, 2012, č. 3, s. 34-35.

KOLESÁR, Zdeno. Editiriál. In: Designum, 2012, č. 6, s. 2-3.

LUTHEROVÁ, Silvia. VŠVU Bratislava. In: Designum, 2008, č. 1, s. 30.

PITOŇÁKOVÁ, Slavka. Mediálna výchova vo vzdelávaní seniorov. In: Mediálna výchova v kontexte celoživotného vzdelávania pedagógov. Žilina: Edis – vydavateľstvo Žilinskej university, 2011, 86-92.

PITOŇÁKOVÁ, Slavka. Marketingová komunikácia vysokých škôl. Žilina: Edis – vydavateľstvo Žilinskej univerzity, 2014.

Vzdelávanie v dizajne. In: Typo, Stredoeurópska revue designu, 2012, č. 43, s. 23-41.